

Natuurwijzer

Ledenblad IVN-KNNV Deventer

Jaargang 3, 2020, Nr 1

Colofon

Werkgroepen van KNNV en IVN en overzicht van de coördinatoren

KNNV-bestuur

Gerrit Hendriksen (secretaris)

secretaris@deventer.knnv.nl

Niek Lelieveld (penningmeester)

penningmeester@deventer.knnv.nl

David de Wit (natuurhistorisch secretaris) n.h.secretaris@deventer.knnv.nl

IVN-bestuur

Mike Hirschler (voorzitter)

m.hirschler@hotmail.com

Trudy Drüggen (secretaris/wnd. penningmeester)

ivndeventer@gmail.com

Hetty Arkink (algemeen lid)

hettyarkink@hetnet.nl

Petra Groothuis (aspirant lid)

Werkgroepen

Amfibieënwerkgroep IVN

Petra van der Molen

petra@paddentrekdeventer.nl

Insectenwerkgroep KNNV/IVN

Michiel van Zadelhof

michieltanzadelhof@gmail.com

Jeugdwerkgroep IVN

Carla Slange

c.slange@kpnmail.nl

Kraam IVN

Trudy Drüggen

druggen@xs4all.nl

IVN Route-app

Peter Jan Schellens

p.j.schellens@kpnmail.nl

Excursiewerkgroep IVN

Gerrie Roetert

gerrieroetert@xs4all.nl

Mossenwerkgroep KNNV/IVN

Marjolein Vermeij

marjoleinvermeij@gmail.com

Natuurbeheer/knotgroep IVN

Lieme Glazema

l.c.glazema@t-mobilethuis.nl

Paddenstoelenwerkgroep IVN

Mike Hirschler

m.hirschler@hotmail.com

Paddenstoelennetwerkgroep KNNV

Hein en Bien Hage

jacvs@xs4all.nl

Plantenwerkgroep KNNV/IVN

Gerrit Hendriksen

gw_hendriksen@zonnet.nl

Jet Zengers

henriettezengers@tulp.nu

Zoogdierenwerkgroep IVN

Henk Gieteling

hgieling@gmail.com

Vlinderwerkgroep IVN

Hans van den Berg

ivnvlinderwerkgroepdeventer@gmail.com

Programmacommissie KNNV/IVN

Frens Westenbrink

f.westenbrink@kpnmail.nl

Vertrouwenspersoon IVN

Ruud de Block

annekeenruud@gmail.com

Vertrouwenspersoon KNNV

Tineke Hirschler

t_hirschler@hotmail.com

Redactie Natuurwijzer

Mike Hirschler, Eefke van Schaik, Gerrit Hendriksen

Eindredactie & opmaak

Gerrit Hendriksen, Mike Hirschler
natuurwijzerdeventer@gmail.com

Op internet is meer over de afdelingen van IVN en KNNV te vinden.

KNNV Deventer:

Website: www.knnv.nl/deventer

IVN Deventer:

Website: www.ivn.nl/afdeling/deventer

Facebook: Natuur in en rond Deventer
Over Deventer Natuur:

www.deventernatuur.blogspot.com

De sites van de afdelingen zijn uiteraard open. De blog is te lezen zonder in te loggen. Commentaar leveren kan alleen via een google login. Facebook zal vragen om in te loggen. Zonder inlog is er geen mogelijkheid te liken.

In dit nummer

- Voorwoord redactie
- Vorst in beeld
- Flora van de Wellekade
- Verwarrende helmbloemen
- Moederbomen
- 24ste editie Heukels' Flora, eerste (in)druk
- Padden overzetten en Groene Glibbers 51
- Het verschil tussen een Tulpenboom
- Het jaar van de Wilde eend
- Zeldzame wantsen en rare harsmannetjes
- In memoriam Cor Hanekamp
- Dassenmonitoring en een plantencursus
- Agenda en reizen door de tijd
- De Groene visite en Van onder de Lebuïnustoren
- Raadselplaatje

De omslag *Gerrit Hendriksen*

Torenvalk (Foto: Gerrit Hendriksen)

Voorwoord *redactie*

Beste lezers,

In deze uitgave o.a. aandacht voor het overlijden van Cor Hanekamp, onze eigen 'hoofdpad van Deventer'. Cor is niet meer, maar zijn werk gaat door!

Het eerste natuurcafé is inmiddels geweest. Het was een diverse en ook gezellige avond, voor herhaling vatbaar. De organisatoren hopen op nóg meer aanloop de volgende keren.

Inmiddels is wel duidelijk dat beide ALV's van IVN en KNNV niet doorgaan vanwege de voorzorgsmaatregelen rondom het coronavirus. Het IVN heeft ervoor gekozen om de ALV uit te stellen. De KNNV heeft een alternatieve ALV uitgezet, welke via een online formulier aangeboden is. De resultaten worden nu uitgewerkt.

Deze Natuurwijzer is bezorgd in een plastic verpakking. Ondanks bezwaren onzerzijds is dat momenteel niet anders. De bezorging van ons blad is nl. overgegaan op PostNL omdat deze Sandd heeft overgenomen. PostNL wil dit soort bladen uitsluitend bezorgen in verpakking. Het gebruikte plastic schijnt bioplastic te zijn, dus dat kan bij het groenafval. Redactie en besturen proberen een alternatief te vinden, maar vooralsnog toch maar in een bioplastic verpakking.

NB: we streven ernaar om zoveel mogelijk bijdragen van leden van beide verenigingen op te nemen. Aanvullingen, opmerkingen, wensen en vooral kopij zijn van harte welkom! Ook foto's voor de voorpagina of een thema voor de middenpagina zullen we graag plaatsen; laat het ons weten! Sturen naar:

natuurwijzerdeventer@gmail.com

Veel leesplezier en tot ergens op een van onze activiteiten. Blijf gezond s.v.p.!

Op de middenpagina treffen jullie een prachtige foto aan van Jeroen Kloppenburg. Jeroen vertelt in de navolgende vlog (dat staat voor 'videoverslag') hoe hij de foto heeft gemaakt: <https://bit.ly/3911Usn>

Vorst in beeld *Gerrit Hendriksen*

Deze winter, tot nu toe dan, heeft nog niet veel van dit soort plaatjes opgeleverd. Joke heeft gelukkig toch maar even die paar vorstmomentjes vastgelegd!

Het is bijzonder zacht geweest, met op het moment van schrijven (16 februari) temperaturen boven de 15 graden. Het is dat de zon afwezig was, maar anders hadden de vlinders en bijen ons om de oren gevlogen.

Narcis en Goudsbloem in de vorst (Foto's: Joke Klosters)

Naam: Vroegeling
Wetenschappelijke naam: *Draba verna*

Stengels: Niet bebladerd, kaal of verspreid behaard

Bladeren: Behaard, in rozetten, meestal met gave rand.

Bloemen: Tweeslachtig. De bloemen zijn wit of iets roze en 3-5 mm in doorsnee. De kroonbladen zijn diep (tot over de helft) ingesneden (zie onderstaande foto) en de kelkbladen vliezig gerand.

Vruchten: Een doosvrucht. De kale hauwtjes zijn iets afgeplat, eirond tot langwerpig en 0.3 tot 0.7 cm lang en 1.5 tot 3 mm breed. Ze groeien aan een lange, meestal schuin afstaande steel. De zaden zijn kortlevend (1-5 jaar).

Bron: Verspreidingsatlas

De Wellekade is een bijzonder deel van de stad waar de IJssel een behoorlijke invloed heeft doordat de kade wel eens overstroomt. Hierdoor kunnen er in floristische zin allerlei verrassingen voorkomen.

Ten tijde van schrijven heette deze plant nog *Erophila verna*. Echter met het verschijnen van de nieuwe Heukels' Flora op 13 februari 2020 (de 24ste editie), verschijnt er ook een nieuwe lijst met namen. Dat is wel weer even wennen; sommige oude namen zijn ingesleten. *Erophila* is nu *Draba* bijvoorbeeld. In Nederland, tot de nieuwe naamgeving, vertegenwoordigd door het Hongerbloempje (*Draba muralis*).

Op zich niet heel gek dat Vroegeling nu de naam *Draba* heeft gekregen. In het Duits is het Frühlings-Hungerblümchen. Als synoniem was het al langer *Draba verna*, ofwel een correctie op de 23ste editie

Wat zegt dit nu eigenlijk, dat gedoe met die namen? Het is blijkaar een lastige soort in de taxonomie.

Om de soort zelf te herkennen is totaal niet lastig en ik kijk er altijd naar uit om hem tegen te komen. Het is voor mij een teken dat de lente nabij is en dat er weer lekker naar plantjes (bloeiende planten wel te verstaan) gekeken kan worden.

Bovenstaande foto is al heel vroeg genomen in het voorjaar, 8 februari om precies te zijn. Bij het uitkomen van dit blad staan ze er bij als onderstaande foto laat zien.

Vroegeling kun je vrijwel overal tegenkomen. Het moet wel wat zandig zijn en liefst ook wat kalk bevatten.

Je moet er wel voor door de knieën of ze op een muurtje bekijken, ze zijn 3-15 centimeter.

Foto's: Gerrit Hendriksen

Bronnen:

- <https://www.verspreidingsatlas.nl/0483#>
- <https://wilde-planten.nl/vroegeling.htm>

Helmbloemen - verwarrend of niet? Gerrit Hendriksen

Helmbloemen in Nederland. Dat is verwarrend, want er zijn 3 geslachten die de Nederlandse naam Helmbloem dragen:

- *Pseudofumaria*
- *Corydalis*
- *Ceratocapnos*

Van deze 3 geslachten hebben we 6 soorten die op 1 na helmbloem heten. Die ene soort, Holwortel (*Corydalis cava*) kan gemakkelijk verward worden met de Voorjaarshelmbloem (*Corydalis solida*). Bloeiperiode is gelijk, standplaats overlapt en ze zien er min of meer hetzelfde uit. Het beste kenmerk is het handvormige schutblad onder de bloemen. Maar dat zie je niet in het voorbij

lopen. Allebei zijn te vinden in het Rijsteborgherpark en in diverse oude tuinen en/of begraafplaatsen. Holwortel is van de twee de zeldzame soort. Volgens verspreidingsatlas zijn dit samen met de Rankende helmbloem de enige 3 inheemse helmbloemen. De overige zijn al lang ingeburgerd of sinds kort.

Het geslacht *Corydalis* heeft nog een vertegenwoordiger in Nederland. Nou ja, aangeplant, ontsnapt of verwilderd. Het is een soort afkomstig uit China en heet in het Nederlands Varenhelmbloem (*Corydalis cheilanthes*). Zie verder <https://www.verspreidingsatlas.nl/5597> voor foto's van deze prachtige vertegenwoordiger van de helmbloemen.

Rechts Holwortel (niet ingesneden schutbladen, zie zwarte pijl)

Links Vingerhelmbloem, vingervormig ingesneden schutbladen (zie zwarte pijl)

(Foto's: Gerrit Hendriksen)

De aanleiding voor deze bijdrage over helmbloemen is een opmerking dat die Rankende helmbloem (*Ceratocapnos claviculata*) lastig is te onderscheiden van de Vingerhelmbloem. Eerste reactie is er een van een opgetrokken wenkbrauw. Hoezo verwarring is mogelijk? Groeiplaatsen overlappen niet, bloeiwijzen zijn anders en het moment van bloeien is verschillend. Alhoewel, dat laatste is niet helemaal waar.

kunnen komen, zelfs vóór de Voorjaarshelmbloem, die je echt niet in de zomer zult aantreffen.

In de blog [Deventernatuur](#) is een stuk te vinden over deze soort.

Hoe zit het dan met die andere soorten helmbloemen? Dat zijn allemaal recent of al wat langer ingeburgerde soorten. Geelwitte helmbloem (*Pseudofumaria alba*) en Gele helmbloem (*Pseudofumaria lutea*). De eerste is (nog) niet in Deventer aangetroffen. De tweede staat op slechts een handvol plaatsen. Over lastig uit elkaar te houden gesproken. Vegetatief lukt dat niet. In bloei wel. Wit en geel is dan het onderscheid.

Rankende helmbloem op 8 februari 2020 (Foto: Gerrit Hendriksen)

Rankende helmbloem is een oorspronkelijk inheemse soort die vooral in de wat drogere bossen is te vinden. Voor Deventer geldt: vooral ten oosten, althans op korte afstand. Op de Veluwe is de Rankende helmbloem een zeer gewone soort. Eigenlijk is de soort een zomerbloeiër, alleen is deze ook nu te bewonderen. Zachte winters zorgen ervoor dat in de herfst gekiemde planten tot bloei

Gele helmbloem (Foto: Gerrit Hendriksen)

Dit keer neem ik je mee naar een geheime wereld onder de grond. Eentje waar grote en ervaren bomen de dienst uitmaken, en waar een 'internet' van schimmeldraden ervoor zorgt dat minstens 80% van de soorten planten, struiken en bomen weet dat die er niet alleen voor staat. Wanneer ik naar een boom kijk, raak ik snel onder de indruk door zijn imposante voorkomen: groot en sterk en een schuilplaats voor een enorme variatie aan andere organismen, van algen tot varens en van vliegen tot vogels. Maar de ware helden bevinden zich een paar centimeter onder mijn voeten. Alle bomen zijn verbonden door een ondergronds netwerk van schimmeldraden, inderdaad een netwerk dat zich in het najaar toont in de vorm van de meest wonderlijke paddenstoelen.

Het is dit netwerk dat elke boom verbindt met tientallen andere bomen. En dit netwerk zorgt ervoor dat suikers en vetten van de boom naar de schimmeldraden stromen en dat water en voedingsstoffen zoals fosfaat en nitraat naar de boomwortels worden getransporteerd. Bomen krijgen op deze manier wel tot 80% stikstof en tot 90% van hun fosforbehoefte via schimmels, en die krijgen op hun beurt weer fotosynthese-producten (suikers) terug van de boom. Op die manier wordt wel tot 4% van de door bomen vastgelegde koolstof uitgewisseld met andere bomen.

Je kunt zeggen dat er een soort van handel plaatsvindt. Schimmels onderhandelen onder de grond met planten over voedingsstoffen. Zo blijkt dat wanneer een schimmelnetwerk zichzelf in een ongelijke situatie bevindt - met aan de ene kant een plant met veel handelswaar (koolstof) en aan de andere kant een boom met weinig waar - het netwerk ervoor kiest om juist meer handel te drijven met de zwakke plant. Daar krijgt hij namelijk

meer waar voor zijn 'geld'.

En wat blijkt nu? Het zijn de moederbomen die de zaak als een soort marktmeester regelen, zij staan aan de basis van het netwerk van schimmeldraden. Dit zijn de grotere en oudere bomen in het bos die ook het bosbeeld bepalen. Deze moederbomen zijn met alle andere bomen in het bos verbonden. De moederbomen beheren de voedingsstoffen van de hele bomengemeenschap. Een recent onderzoek onthulde dat wanneer een moederboom wordt omgehakt dit de overlevingskansen van de jongere bomen aanzienlijk vermindert.

Wanneer je bij het oogsten van hout in bossen de moederbomen laat staan en er veel oud hout en bladeren blijven liggen, zal dit zorgen voor een onverstoord schimmelnetwerk.

Hiermee verbetert het vermogen van planten om ziekteverwekkers te weerstaan en zal de opnamecapaciteit van de wortels voor water en voedingsstoffen vergroot worden.

Dus wanneer in de herfst de bladeren op de grond vallen zorgen die er voor dat het internet der bomen weer kan groeien en in het voorjaar garant staat voor gezonde en weer nieuwe bomen. Met de moederbomen als hoedsters!

Bronnen:

<https://www.bosplus.be/k/nl/n167/news/view/31886/12551/bomen-communiseren-via-schimmeldraden-om-het-bos-te-behouden.html>

https://bionieuws.nl/article/333920/kwantumdots_maken_ondergrondse_handel_zichtbaar

https://bionieuws.nl/article/333920/kwantumdots_maken_ondergrondse_handel_zichtbaar

[kwantumdots_maken_ondergrondse_handel_zichtbaar](https://bionieuws.nl/article/333920/kwantumdots_maken_ondergrondse_handel_zichtbaar)

(Foto: Gerrit Hendriksen)

Daar is tie dan. Velen hebben hier toch wel een aantal jaar op gewacht. Ik in ieder geval wel. Ik ben opgegroeid met Heukels' Flora door Ruud van der Meijden. Na zijn overlijden in 2007 heeft Leni Duistermaat van Rijksherbarium Naturalis Leiden de eervolle taak op zich genomen om het werk op te pakken. Dat is niet zonder slag of stoot gegaan, onder andere door persoonlijke problemen is er een aantal jaar vertraging opgetreden. Dat is verder niet belangrijk, maar wel een verklaring.

Eerste indruk is een breuk in de zakelijke stijl van Ruud van der Meijden. Hieronder is de voorkant van de Flora te zien. Een knipoog naar de Jugendstilperiode en ook een beetje terug naar de wat oudere uitgaven, naar het schijnt.

De buitenkant is wat je als eerste ziet, maar het gaat om de binnenkant. Oef en ruim 150 pagina's dikker: 841 tegen 685 voor de 23ste druk (mijn referentie). Even kijken hoe mijn broekzak dat gaat vinden!

Voor de binnenkant wordt voor het eerst gebruik gemaakt van kleur. Pasteltinten geven aan in welk onderdeel men zich bevindt. Inleiding, register en verklarende botanische termen lichtbruin, lichtblauw zijn de sleutels en de overige kleuren zijn voor de groepen van planten

met als nieuwe categorie de (super) asteriden.

Die kleuren zijn ter ondersteuning. Naar verluidt heeft Leni Duistermaat zich hevig verzet tegen kleurgebruik in de prenten. Die prenten zijn overigens op een iets donkerder ondergrond geplaatst. Het geheel zorgt voor een overzichtelijke opmaak. Het is nu geen uniforme nogal zakelijke opvolging van teksten meer met alleen nuances in lettertype.

Heel fijn is de aanduiding voor de zeldzaamheidsklasse, dat is in rood gedaan, maar dan subtiel en toch direct opvallend. Echt knap. Oh ja, er is nu ook een aanduiding van de giftigheid. Ik wist niet dat Bolderik dodelijk giftig is bijvoorbeeld!

17 *Agrostemma* L.

1 Plant zwak behaard tot viltig. Bladen lijnvormig, spits. Bloemen lang gesteld, alleenstaand. Kelkbuis 10-ribbig, ruw behaard. Kelkslippen langer dan de buis, en ook langer dan de kroonlippen. Kroonbladen lang genageld, breed afgerond, meestal iets ingesneden, diep roze tot paarsrood, zelden wit. Stijlen behaard. 0,20-1,00. Juni-juli. Ther. In roggeakkers, vooral op löss en zandige klei. KFK 745: recent vaak uitgezaaid, in het wild zeer zeld. in Z en F, daar bijna verdwenen. [OF1: 203] Fig. 102.35

A. githago L.
Bolderik

KWETSBAAR
GIFTIG 1-2

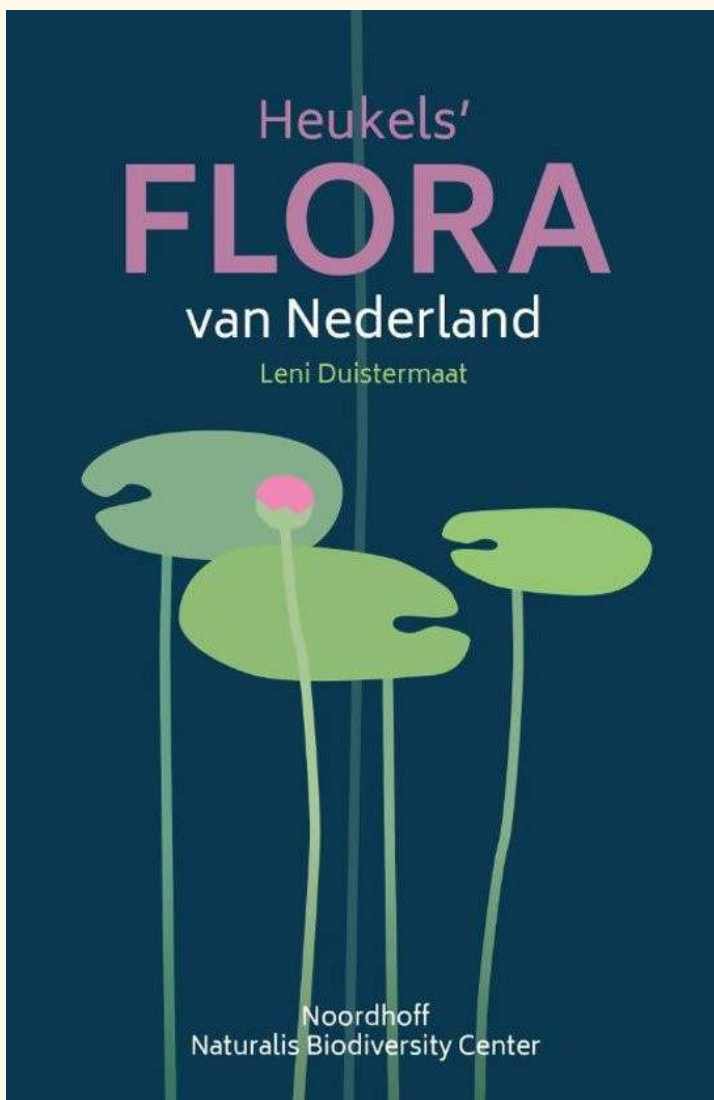
102.35. *Agrostemma githago* | Bolderik

De 24ste editie is tegelijkertijd het fixatiemoment van een hele lijst met aanpassingen in de naamgeving (7 pagina's!). Dat is voor veel mensen altijd wel een belangrijk/vervelend moment. Vroegeling bijvoorbeeld is nu *Draba verna* in plaats van *Erophila verna*. "Boeien" zou je kunnen zeggen. Nou best wel, want het gaat over 145 soorten waarvan de wetenschappelijke naam verandert. Dat is niet het enige. Er zijn 500 soorten meer toegevoegd aan de Flora, waarmee er ongeveer 2500 soorten in deze editie staan. Deels zijn dat nieuwe soorten, deels ook een herstel van voorgaande flora's waar bepaalde soorten uit waren gelaten. Zo zijn er weer meerdere paardenbloemen opgenomen en ook bramen. De 23ste druk had er 10, nu staan er 72 in!

Ook zijn er 10 soorten opgesplitst waaronder Fakkelgras en Veelkleurig-vergeet-mij-nietje.

Het duurt naar verwachting nog enkele weken voordat de nieuwe naamgeving overal is doorgevoerd. Dan heb ik het dus over de diverse applicaties waarmee waarnemingen kunnen worden doorgegeven.

Binnen de PWG zullen we hier zeker mee gaan werken en dat is natuurlijk het moment van de waarheid of het bevalt of niet.

Een avondje padden overzetten *Wanda de Winter*

Vorig voorjaar (2019) heb ik voor het tweede jaar meegeholpen om padden over te zetten in het Nieuwe Plantsoen aan de Ceintuurbaan. Tijdens de trek worden de padden door vrijwilligers veilig over de weg gezet, vlakbij het water van de vijver van de Klinkenbeltskolk. Hierbij neem ik jullie mee op een avond padden overzetten.

Tegen de schemer wordt er altijd met een groepje vrijwilligers verzameld op de parkeerplaats bij de watertoren. Dan begint het wachten op het slapen gaan van de roeken. Die vliegen dan eerst roepend in groepen boven de bomen waar de nesten zitten. Zo lang de roeken actief zijn, zijn de padden dat zeker niet. Dit is altijd een mooi begin van de avond. Als het echt donker begint te worden daalt de rust over het park neer wanneer de roeken uiteindelijk op het nest gaan zitten en dat is het teken om aan de slag te gaan en padden te gaan zoeken. De loopgebieden worden verdeeld en dan gaan we patrouilleren. Dit patrouilleren doen we zowel langs de Ceintuurbaan als langs een deel van de Middelweg. In het begin is het altijd even wennen en lastig te zien of wat je denkt te zien nu een pad is of toch een brok aarde of een steen, maar op een gegeven moment krijg je de slag te pakken. Regelmatig komen we elkaar onderweg tegen en wisselen we uit hoeveel we er al hebben gevonden en/of overgezet. Wanneer er een aantal padden in je emmer zitten, gaan ze op een gegeven moment geluidjes maken. Ik vind dit een bijzonder lief geluid (uuk-uuk!) en weet ook pas sinds ik ben gaan overzetten dat padden dit geluid kunnen maken.

Vorig voorjaar waren voor het eerst de nieuwe amfibie-tunnels aanwezig in het park. Dit was weer een nieuwe ervaring. Zouden de padden en salamanders deze weten te vinden? Wij hebben zowel padden overgezet naar de overkant van de weg als bij de ingang van de tunnels uitgezet. We waren namelijk erg benieuwd of en hoe snel ze er door gingen. Daarom zijn we ook aan de andere zijde gaan kijken en schijnen met de zaklampen of we ze al zagen. Bij het zien van de eerste padden werden deze met gejuich door ons begroet. Het werkte prima hebben we geconcludeerd.

Op een avond heb ik nog een bosuil gehoord. Dit had ik nog niet eerder in het park meegemaakt, maar ja, normaal ben je er ook alleen overdag.

In alle eerlijkheid moet gezegd worden dat er ook minder leuke dingen zijn die kunnen gebeuren op zo'n avond. Bijvoorbeeld een pad die heel veel moeite heeft gedaan om uit een put te klimmen en eindelijk bijna boven is en dan schrikt van de zaklamp die in de put schijnt ter controle of daar nog

Een van de nieuwe tunnels onder de Ceintuurbaan door

padden zitten, en vervolgens van schrik terug de put intuïmeelt. Moet hij of zij weer opnieuw beginnen. Soms is dat een vrouwtje waarop al een mannetje geklemd zit. Dan is het dubbel zuur. Soms mis je er toch eentje en halen ze de oversteek niet, helaas. Dan hebben de roeken weer een lekker hapje bij het ontbijt, want zo werkt dat. Maar dit kan niet het goede gevoel onderdrukken dat je een avond buiten bent geweest en je heel nuttig hebt gemaakt voor de padden en salamanders.

Ben je nu na het lezen van dit stukje nieuwsgierig geworden en heb je ook zin om mee te helpen, meld je dan aan op www.paddentrekdeventer.nl en wordt ook een held van de padden bij jou in de buurt.

Foto's: Mike Hirschler

Groene Glibbers 51, de hemel boven het veen *Jeanette Boogmans*

GG is een rubriek over Groene zaken met af en toe een uitglijder opzij. De Glibbers gaan bijvoorbeeld over cultuurhistorie, volksverhalen of naamsherkomst en hebben altijd een link met het Groene. De naam is gel van een plakkerige, overwegend oranje/gele (!) paddenstoel, de Groene glibberzwam *Leotia lubrica*.

Op de grens van Friesland en Drenthe ligt het stille gebied het Fochteloërveen. Natuurmonumenten knokt tegen verdroging van het hoogveen, het heeft regenwater nodig. Sinds 2001 broedt de kraanvogel hier. Als je deze lente de temperatuurstijging in de gaten houdt, kun je op zoek gaan naar de blauwe kikker. Dit is geen aparte soort maar een verschijnsel bij paargrage heikikker mannetjes.

Drenthe is bekend om zijn veenwinning. Johannes van den Bosch was een visionair. Hij bedacht rond 1820 een manier om de grote armoede in de steden van Holland en Utrecht aan te pakken. Op deze lege gronden werden woonkazernes gebouwd. De paupers kregen onderdak

de dit in een eigen oogziekte: *Trachoma Veenhuizianum*. Het was een chronische kwaal, die tot blindheid kon leiden.

Een congres in Groningen in 1854 over de oorzaak van armoede, leverde de volgende inzichten op: 1) gebrek aan matigheid in sterke drank 2) onvoorzichtigheid bij het aangaan van huwelijken 3) gebrek aan spaarzaamheid 4) gebrek aan werk. Eigenlijk allemaal eigen schuld dus. Veel mensen die echter wel werk hadden, konden door de gestegen voedselprijzen en lage arbeidslonen toch niet rondkomen. Armoede werd gezien als een klasse-indeling door God. In dit licht, was de poging om wel wat aan armoede te doen, al heel wat.

en eten en moesten aan het werk in de gezonde buitenlucht. Mensen die door een veldwachter werden betrapt op landloperij, gingen verplicht naar Veenhuizen. Het niet bij je hebben van geld, was al afdoende. Van den Bosch dacht de mensen te verheffen uit hun armoede. Hij wierf bovendien armlastige gezinnen om vrijwillig naar Drenthe te komen. Het regime in de veenkoloniën was militaristisch en totalitair. Gezinnen werden opgesplitst (kinderen bij elkaar, vrouwen apart en mannen apart). Het gezin mocht elkaar op zondagmiddag ontmoeten. De sterke mannen die in het veen konden werken hielden weinig loon over. Ze deden algemene afdracht (voor eten en slapen), maar omdat hun kleren hard sleten, moesten ze extra betalen voor nieuwe kleding. De pap, die ze de ene dag dik kregen en de andere dag aangelengd (gortesoep), was niet voedzaam genoeg voor het zware werk. Ze moesten van hun karige loon eten bijkopen in de winkel van de Maatschappij van Weldadigheid, zoals Van den Bosch het had genoemd. De hygiënische omstandigheden waren slecht, men sliep met te veel mensen in kleine ruimten met een ton in de hoek voor de behoeften. Er was nauwelijks schoon water, uiteindelijk resulteer-

Het Fochteloërveen bezit een prachtige uitkijktoren, in de volksmond de Zeven genoemd. Je hebt hier ver zicht over het veen. Officieel heet het *Stairway to heaven*. Bijzonder toch dat hemel en hel zo dicht bij elkaar kunnen liggen.

Bronnen: *Website van Natuurmonumenten*, boek van Suzanna Jansen: *Het pauperparadijs - Een familiegeschiedenis*

Foto's: Jeanette Boogmans

Rene Vos Outdoor & Sports heeft de materialen die u als natuurliefhebber nodig heeft!

- Buitensportkleding van o.a. Fjällräven
- Rugzakken
- Petten en hoeden
- Verrekijkers
- Zaklampen
- Slaapzakken
- Matjes
- Tenten
- en nog veel meer

Kortom kom gewoon eens langs

Wandelschoenen
vanaf € 55,-

Waterdichte jassen
vanaf € 59,95

Podologisch schoenadvies

Rene Vos
GORssel

Hoofdstraat 39 / GORssel
Tel. 0575 - 49 39 89
www.rene-vos.nl

di - do 10.00 - 18.00
vr 10.00 - 20.00
za 09.30 - 17.00

P vrij

Het verschil tussen een Tulpenboom *Mike Hirschler*

Petro Hetjes schreef in dit blad in de winter van 2017 al eens over Magnolia's, vaak tulpenboom genoemd. Maar er is altijd meer onder de zon, dus wil de echte Tulpenboom dan nu opstaan?

Als je het over tulpenbomen hebt, zijn er eigenlijk altijd twee soorten bomen in beeld: de Magnolia en de Tulpenboom. De Magnolia (er zijn heel veel soorten) wordt echter ten onrechte wel Tulpenboom genoemd vanwege de tulpachtige bloemen, het is dan beter om te spreken van de 'valse tulpenboom'. Het verwarrende is dat beiden behoren tot de *Magnoliaceae* (ook wel tulpenbomenfamilie, magnoliafamilie en beverboomfamilie), maar wel totaal anders zijn. Om maar een verschil te noemen: de Magnolia kan wel redelijk groot worden, maar is in feite een heester, vaak meerstammig, de Tulpenboom is echt een grote opgaande boom. Een groot verschil zit hem verder in de bloemen en de bladeren. De enige die écht recht heeft op de naam Tulpenboom is de *Liriodendron tulipifera*. *Liriodendron* betekent 'boom met leliebloemen' en 'tulipifera' betekent tulpdragend. De *Liriodendron* komt van oorsprong uit NO Amerika en het is daar een belangrijke houtleverancier.

In de boomkwekerijsector is de *Liriodendron tulipifera* voor 2019 uitgeroepen tot boom van het jaar, waarbij het belangrijk was dat de boom in steden veel schaduw geeft en dus verkoeling, iets wat steeds meer een rol gaat spelen. Er zijn bij diverse clubs in dezelfde jaren altijd nog meer boom-van-het-jaarverkiezingen, waardoor de bekende Troeteleik in de berm van de A58 bij Breda eveneens boom van het jaar werd in 2019. Verwarrend!

De bloemen van Magnolia kunnen alle kleuren wit, roze en rood hebben, en soms zelfs geel

In de 17de eeuw werd de *Liriodendron* Europa binnen gebracht. Vooral omdat men niet geloofde dat deze boom kon bestaan. Toentertijd was er een tulpenmanie waarin tulpen beleggingsobject waren waar mensen veel geld mee verdien- den, en verloren. Het feit dat er ineens een boom was waar tul- pen in groeiden was een won- der. Er schijnen soorten tulpen- bomen te zijn waarvan de tulp- achtige bloemen wel 30 cm. groot kunnen worden!

De tulpvormige bloem van de enige echte Tulpenboom

Foto's op deze pagina: Google free

Het verschil tussen een Tulpenboom, vervolg

Overigens hebben ook de bladeren de vorm van een tulp. De Tulpenboom wordt niet zozeer aangeplant vanwege de mooie bloemen, die gaan ietwat teloor tussen de bladeren, het is juist vanwege die bladeren die van die mooie gele herfstkleuren hebben. Ik las dat de bladeren worden gegeten door koeien, reeën en hazen en dat de bloemen veel insecten aantrekken. Mooie grote tulpenbomen staan op Brinkgreven en bijv. op de begraafplaats aan de Raalterweg. De oudste Liriodendron in Nederland, zo'n 300 jaar oud, staat in de Hortus botanicus in Leiden.

De Liriodendron kan bij ons zo'n 20 meter hoog worden, maar ik heb ze ooit op de Azoren gezien van tegen de 40 meter. Alle

planten uit de Magnoliaceae-familie behoren tot de oudste planten ter wereld. Dat leidt men af uit het kenmerk dat de bloemdekbladeren, de meeldraden én de vruchtbeginsels spiraalsgewijs op de kegelvormige bloemas staan. De oudst bekende fossiele bloemen hadden deze kenmerken ook. Net als bij de Tulpenboom komt ook bij de Magnolia's de bloembouw overeen met de oudst bekende fossiele bloemen van 100 miljoen jaar geleden.

De Magnolia heeft een bloemdek dat bestaat uit 6 bloemdekbladeren of tepalen. Men zegt dat de bloembladeren ongedifferentieerd zijn, ofwel ze hebben geen afzonderlijke kelkbladeren (sepalen) en kroonbladeren (petalen). De bloemen zijn tweeslachtig (stampers en meeldraden in één bloem). Ze hebben veel meeldraden en meestal ook veel vruchtbeginsels. Dat is ook duidelijk te zien op de foto met de rode vruchten, in de zgn. 'verzamelburcht' bij de Magnolia. Ieder vruchtbeginsel zal een vrucht worden. Het grappige is dat de bessen aan een bijna onzichtbare witte draad nog enige tijd aan de vrucht blijven hangen. Afhankelijk van de soort blijven de rode bessen al dan niet symmetrisch aan de verzamelvrucht hangen, wat erg mooie composities geeft. Vanwege hun primitieve structuur van de bloemen (noot: wat heet 'primitief', ik vind het nogal een ingewikkelde constructie) zouden ze dicht bij de gemeenschappelijke voorouder staan van de bedektzadigen.

Magnolia's komen van oorsprong uit Noord en Centraal Amerika. Momenteel zijn ze ook veel te vinden in ZO Azië. De magnolia is een zeer vroeg bloeiende heester, bloeit vaak al in maart en heeft de grootste bloemen van alle heesters die in ons klimaat bloeien. Er zijn nogal wat soorten (zo'n 300) met witte, roze of paarse bloemen, grote of juist kleine. Maak daarvoor maar eens een rondje door de stad langs de tuinen. Een hele grote boomachtige magnolia stond in een openbare tuin bij Achter de Muren-Zandpoort (helaas kortgeleden weggehaald, de boom was ziek) en op de begraafplaats aan de Raalterweg staat een meerstammige. Als je een tak van een Magnolia kneust zal je een anijsachtige geur ruiken. De bestuiving vindt plaats door kevers. Dat is bijzonder, want bij de meeste andere planten gebeurt dat door bijen. Dit zou worden verklaard doordat deze plant al bestond vóórdat er bijen verschenen. Ook dat is een aanwijzing voor de oudheid van de plant, die dus dateert van vóór de tijd van de bijen.

De werkelijk prachtige 'verzamelburcht' van de Magnolia

Foto's op deze pagina: Mike Hirschler

2020 is het jaar van de Wilde Eend. Uit de laatste gegevens van Sovon blijkt dat de populatie de laatste 10 jaar met 25% is afgenomen. Vooral vrouwtjes Wilde Eenden blijken gevoelig voor predatie op het nest.

De Wilde Eend is zo gewoon, dat we nauwelijks in de gaten hadden dat het er de laatste decennia langzaam steeds minder werden. Toch is sinds 1990 al ongeveer 30 procent van onze broedpopulatie verdwenen. De winteraantallen, bestaande uit Nederlandse standvogels en wintergasten van elders, vertonen een vergelijkbare afname. Eerdere analyses laten zien dat er geen sprake is van verhoogde sterfte van de volwassen vogels of een afname van het nestsucces. Over de overleving van de kuikens bleek echter nagenoeg niets bekend te zijn. In 2020 zetten Sovon en Vogelbescherming Nederland deze bekende vogel samen in de schijnwerpers in het Jaar van de Wilde Eend.

Eendenkuikens

De Wilde Eend is één van de bekendste watervogels. Naar schatting leven er tussen de 200.000 – 300.000 broedparen in ons land. Ondanks dat je Wilde Eenden nog steeds overal kunt tegenkomen, neemt de soort al enkele decennia af. De vraag is waarom een soort die zich zo goed aan kan passen aan mensen en ogenschijnlijk weinig eisen aan zijn omgeving stelt, toch achteruitgaat. Een analyse uit 2015 wijst in de richting van een te lage overleving van eendenkuikens. Worden ze steeds vaker opgegeten, is er te weinig voedsel voor ze?

In het Jaar van de Wilde Eend gaan we daarom vooral naar de kuikenfase kijken. Het betreft een uitbreiding van

Hoe kan je meedoen?

1. Kuikenstudie

Begin 2020 lanceren we een vernieuwde versie van de app KuikenTeller. Door gezinnetjes (toompjes) Wilde Eenden met kuikens te volgen en het aantal kuikens telkens te tellen, verzamel je waardevolle informatie. Je kunt ook gegevens over Kraaien en 'Soepen' invoeren. Lees meer op <https://bit.ly/384IQbL>

2. Man/vrouwverhoudingen

Bij een aantal eendensoorten lijkt er een scheve man/vrouwverhouding te zijn. Je ziet, althans in ons land, vaak veel meer mannetjes dan vrouwtjes. In het algemeen overwinteren vrouwtjes zuidelijker dan mannetjes. Daarnaast zouden vrouwtjes gevoeliger zijn voor sterfte tijdens het broeden en meer geschoten worden. Maar bij deze scheve verhoudingen staan nog veel vragen open. Hangt deze bijvoorbeeld samen met de achteruitgang van diverse eendensoorten? Om erachter te komen hoe deze verhouding bij de Wilde Eend is vragen we mensen om het aantal mannetjes en vrouwtjes in groepen Wilde Eenden te turven en door te geven. Lees meer op <https://bit.ly/2Vo1Krk>

3. Populatiemodel

Om te kunnen berekenen welke factoren beperkend zijn voor de broedpopulatie van de Wilde Eenden willen we

Wilde Eend met jongen (Foto: Erik Kleyheeg)

een reeds in 2016 opgestart 'citizen science-project'. Hoeveel jonge eendjes worden er uiteindelijk groot? Met de hulp van het publiek willen we meer gegevens verzamelen om deze vraag te beantwoorden. Vogelaars kunnen ook helpen bij enkele andere activiteiten.

een populatiemodel bouwen. De kuikenoverleving is daar een onderdeel van, net als inzicht in de man/vrouwverhouding maar ook alle andere demografische processen. Daarom stimuleren we vogeltellers om ook in de lopende meetnetten van Sovon extra op de Wilde Eenden te letten. Denk bijvoorbeeld aan het volgen van legfels, het ringen van vogels en het Meldpunt Dode Vogels: <https://bit.ly/2VoJkq7>

Ambassadeurs gezocht voor klimaatbuffers NMO

Klimaatverandering bedreigt onze veilige en mooie leef-omgeving. Het gaat daarbij zowel om toenemende water-overlast en watertekorten als om hittestress in steden. De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers (CNK) heeft zes mooie concepten bedacht waarbij ons land op een natuurlijke manier veilig, leefbaar en aantrekkelijk kan blijven. De CNK zoekt ambassadeurs om deze natuurlijke klimaatbuffers te promoten bij gemeenten, waterschappen en provincies.

Wil jij zorgen dat we met méér natuur ons land beschermen tegen klimaatverandering? Ambieer jij een invloedrijke plek bij gesprekken over onze toekomst? Meld je dan aan als vrijwilliger om Klimaatbuffer ambassadeur te worden in jouw provincie.

Meer informatie:

<https://www.natuurenmilieuoverijssel.nl/nieuws/klimaatbuffer-ambassadeurs-gezocht/>

www.klimaatbuffers.nl

Soorten klimaatbuffers

BIOBOUWERS

Gebruik van organismen om sediment vast te leggen en/of golfslag te remmen

[Lees meer >](#)

KOOLSTOF-SINK

Koolstofopslag in organische stof, moerasvorming

[Lees meer >](#)

GROENE AIRCO

Temperatuurverlaging door natte natuur om de stad

[Lees meer >](#)

NATUURLIJKE SPONS

Vasthouden water bovenloops

[Lees meer >](#)

LEVENDE KUST

Natuurlijke duinen met stuivend zand, zandbanken en groeiende kwelders als kustbescherming

[Lees meer >](#)

GROENBLAUWE RUIMTE

Natuurlijke overstromingsgebieden bergen het water bij hevige neerslag en piekafvoeren

[Lees meer >](#)

VLEES GEZOND VAN OORSPRONG

U kunt genieten van de heerlijkste Biologische vlees- en vleeswaren in de ambachtelijke slagerij aan de Smedenstraat 118.
U kunt bij ons terecht voor een ruim assortiment aan rund- en varkensvlees maar ook voor lams- en kalfsvlees alsmede de heerlijke Kemper Landhoen.

Open di. t/m vr 8.30-18.00
za 8.00-16.00

Smedenstraat 118
7411 RJ Deventer
0570-619090
www.degroeneweg.nl

HET DEVENTER WIJNHUIS

Slot-Kleverkamp anno 1888

Dé unieke wijnbeleving voor iedereen

Wijnproeverijen
Ontdek uw eigen smaak

Wijncursussen
Leuk voor een personeelsultje

Relatiegeschenken
Lekker om te geven

www.hetdeventerwijnhuis.nl

Holterweg 2
7418 EB Deventer

Tel: 0570 - 614737
Tel: 0570 - 614405
info@hetdeventerwijnhuis.nl

Zeldzame wants duikt op in Deventer *Frens Westenbrink*

In 2019 is voor het eerst de Lindenspitskop in Deventer waargenomen. Deze ongeveer 5 mm grote wants hoort thuis in de landen rond de Middellandse Zee, op het Arabisch schiereiland en in tropisch en zuidelijk Afrika. Ze zijn als verstekelingen met lindes uit het Mediterrane gebied meegelift naar het noorden. De eerste waarneming in Nederland was in 2008 in Brabant maar deze dieren overleefden de koude winter niet. Daarna zijn ze voor het eerst weer in 2016 in Limburg gezien en sindsdien is hij bezig met een stevige opmars naar het noorden. En nu zitten ze dus ook in Deventer, langs de Kapjeswelle en op de Ulebelt. Zelf zag ik ze voor het eerst op 27 augustus, een nest rode en zwartrode nimfen op een gemetselde zuil bij het pand Welle 8. Daar hebben ze

Welle: een imago en een nimf.

de hele winter gezeten. Op 18 januari van dit jaar zag ik de eerste volwassen exemplaren. Op de lindes langs de Welle zie je ze niet. Dat is anders op de Ulebelt, daar zitten er duizenden op zeker vier lindes verspreid over het terrein. Tijdens de overwintering kunnen ze -10 °C overleven. In het Middellandse Zeegebied leeft hij op planten uit de familie *Malvaceae* (*Hibiscus*, *Lavatera*, *Malva*, *Allihaea*) en *Tiliaceae* (*Tilia americana*), in het noorden vooral op aangeplante winterlinden. Ze zijn niet schadelijk.

(Foto's: Frens Westenbrink)

Ulebelt: duizenden imago's + nimfen op lindes

Harsmannetjes, *Tilda Groenhof*

Soms, als je door een bos loopt, kom je een vreemd klompje hars tegen dat op de grond ligt of aan een takje van een grove den hangt. Dit heet een harsmannetje. Harsmannetjes zijn illusionistisch: je ziet ze niet snel, en als je er een vindt, is die vaak niet veel groter dan een munt van €2 en meer ballonvormig. Het harsmannetje op de foto is dan ook een echt monster. Deze is na de storm Ciara gevonden onder een grove den in een grasveld.

Het harsmannetje is niet zo buitenaards als dat het klinkt. Het is een soort gal, gemaakt van dennenhars, rupsenrag (spinsel) en rupsenpoep. Het rupsje is van de Harsbuilmot, een donkergrijze nachtvlinder uit de Bladrollerfamilie. De Harsbuilmot legt haar eitjes op jonge twijgen van de grove den en als het rupsje uit het ei is gekomen, knaagt het zich door de bast van het takje heen om zich tegoed te doen aan dennenhout. De grove den reageert door hars naar de knaagwond te sturen en daar maakt het rupsje dan een plakkerig huisje van om zichzelf te beschermen tegen vijanden. Het huisje heeft twee kamertjes: een om te 'wonen' en een voor poepjes. Het rupsje blijft twee jaar(!) in het harsmannetje tot het verpopt is en als vlinder naar buiten kruipt om de cirkel op-

nieuw te laten beginnen.

Leuk om te weten: vroeger werden harsmannetjes verzameld en gebruikt om vuur te maken. Hars brandt goed en is daarom een uitstekende vuurstarter. Je kan het een keer uitproberen, maar kijk dan wel goed of het harsmannetje geen rups of pop meer heeft!

Foto: Tilda Groenhof

maar er hingen ook jasjes van bijvoorbeeld de Groene Knoop, er lag een zaag, zijn pepermuntjes, zijn notitieblokje en het bijbehorende potloodje. Het gaf goed weer hoe betrokken en actief Cor altijd is geweest. Hij was een echt natuurmens.

In 2002 leerde ik Cor kennen, toen ik bij een voorlichtingsavond van hem was. Hij vertelde zo bevlogen over de paddentrek dat ik hem ben gaan helpen in Schalkhaar. Van zijn vrouw en zijn middelste zoon, Ralf, hoorde ik dat er al padden overgezet werden in Schalkhaar vanaf 1983 en er in 1984 een werkgroep was opgericht onder leiding van Carla Bremer. Ralf hielp daarbij, maar toen hij ging studeren in 1988 nam zijn vader Cor het stokje over en heeft Cor vanaf toen zich met veel liefde ingezet voor de amfibieën in Schalkhaar. Door de jaren werden er in steeds meer gebieden in en rondom Deventer amfibieën overgezet. Toen IVN Deventer in 2006 besloot om een Amfibieënwerkgroep op te richten werd Cor onze "hoofdpad".

Afgelopen 10 januari waren we met een aantal leden van het IVN in het Monuta uitvaartcentrum aan de Boerhavelaan om samen afscheid te nemen van Cor Hanekamp. Cor was een veelzijdig amfibieënman: hij heeft meer dan 30 jaar amfibieën overgezet in Schalkhaar, monitorde poelen in het kader van het 'plan kamsalamander', was onze amfibieënmentor binnen de werkgroep, heeft als stimulerende factor in de Groene Knoop vele poelen in en rondom Deventer geschoond en ook gaf hij zijn liefde voor de amfibieën door aan kinderen op scholen en aan zijn kleinkinderen.

Het was mooi om tijdens de condoleance te zien dat hij omringd werd door al zijn geliefde voorwerpen. Om zijn kist stonden verschillende padden van zijn verzameling,

Het is een gemis voor de Amfibieënwerkgroep dat hij er nu niet meer is en ook al een tijdje niet meer mee kon doen. Wat hebben we veel van hem geleerd! We konden met al onze vragen bij hem terecht. En ik zie hem in gedachten nog lopen met zijn emmer, lamp en groene laarzen aan, altijd klaar om vrijwilligers en voorbijgangers bijzonderheden te vertellen over de padden, de kikkers en de salamanders. Hij heeft veel mensen geënthousiasmeerd! Daar was hij goed in. Dankzij hem worden er nu in heel Deventer padden overgezet en dat zullen we ook in zijn nagedachtenis voort blijven zetten. We zijn hem dankbaar voor zijn vele jaren enthousiaste inzet! En we wensen de familie alle sterkte toe.

Dassenmonitor, uitdaging voor de vernieuwde Zoogdierenwerkgroep

Henk Gieteling

Begin december kwam de vernieuwde Zoogdierenwerkgroep, met speciale interesse voor dassen, voor het eerst bijeen. Jeroen Kloppenburg was er ook bij, voor de overdracht. Tom Dekker, van wie ik het coördinatorschap heb overgenomen, blijft zich bezighouden met de vleermuizentellingen.

Opdracht van Das&Boom

De Zoogdierenwerkgroep IVN Deventer is, samen met de andere dassenwerkgroepen in de provincie, door Stichting Das&Boom gevraagd om mee te werken aan een provincie-dekkende dassentelling. We tellen de burchten, die over het hele jaar 2020 bewoond zijn. Een uitdagende opdracht! De provincie Overijssel heeft behoefte aan een nieuwe dassenburchttelling in verband met de schaderegeling voor agrariërs. De laatste telling was in 2000. Bij het provinciebestuur zijn nl. klachten van boeren binnengekomen dat de huidige schaderegeling ontoereikend is. Als dassenliefhebber zou je zeggen dat dat bijna te mooi is om waar te zijn: meer dassen! Das&Boom, in de persoon van Marc Moonen, gaf uitleg: waar dassen zijn, gaat het redelijk goed met deze marterachtigen, maar er zijn ook in Overijssel nog tamelijk veel plekken waar ze best zouden kunnen zitten, maar waar dat niet het geval is. Men vermoedt dat de das in sommige gebieden nog steeds verstoord, bestreden of zelfs bejaagd wordt. Bovendien wordt een das vandaag de dag gemiddeld niet ouder dan 5 jaar, omdat jaarlijks ongeveer een vijfde deel van een populatie verongelukt in het verkeer. Gelukkig hebben we in de regio Deventer diverse dassentunnels, bv. onder de A1 en onder de Raalterweg, maar in het buitengebied verongelukken helaas ook veel dassen.

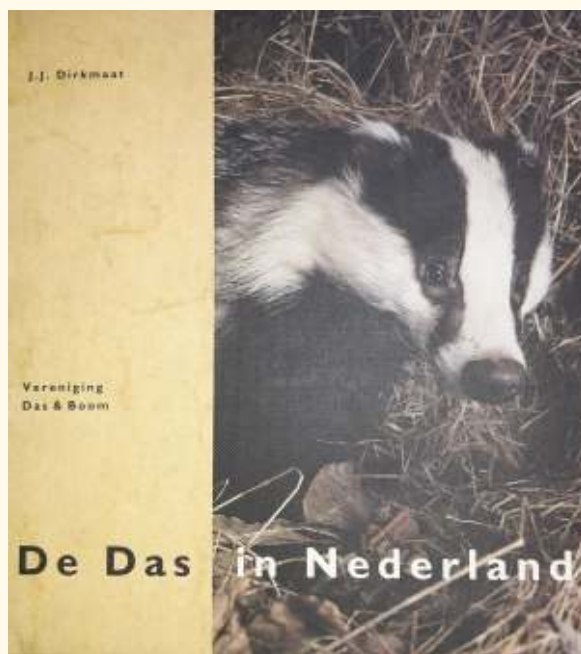
Monitoren

Wat houdt het monitoren in? Hiervoor zijn een aantal uitgangspunten:

- 1) De status van een burcht. Als een dassenburcht tijdens onze drie bezoeken in 2020 sporen van dassenbewoning vertoont, krijgt deze "status 1". Als hij duidelijk oud en verlaten is "status 0" en bij twijfel "status 10". Sporen van bewoning kunnen zijn: wissels, prenten, graafactiviteit, sleepsporen en krabsporen. Ook wroetplekken (de zgn. "neusputjes") en kuiltjes met ontlasting dicht bij de pijpen van een burcht, duiden op bewoning. Een burcht met status 0 bezoeken we uiteraard geen tweede of derde keer. Ook komt het voor dat een burcht uit ons bestand niet meer terug te vinden is, maar we vinden ook nieuwe.
- 2) Geschat aantal dassen. De vuistregel wordt gehanteerd dat het territorium van een dassenfamilie gemiddeld 100 ha, oftewel 1 km² bedraagt. De topografische kaart van Nederland is ingedeeld in genummerde kilometerhokken. Voorbeeld: de binnenstad van Deventer wordt gekend als km-hok 212/475. Met gps leggen we de exacte locatie van een burcht vast, bijna op de meter nauwkeurig. Maar dit slechts voor de eigen documentatie en die van Das&Boom. Voor de monitor wordt maar één bewoonde burcht per km-hok meegerekend. Das&Boom hanteert tenslotte het uitgangspunt dat een bewoonde burcht gemiddeld drie dassen huisvest.
- 3) Verzamellijsten. Aan het eind van 2020 geven wij onze uitgewerkte lijsten van Deventer en omgeving door aan Das&Boom, dus alle burchten voorzien van status. Das&Boom maakt er dan een totaalijst van voor heel Overijssel en daarmee een betrouwbare schatting van het aantal dassen. Aldus kan het provinciebestuur bepalen of de schaderegeling moet worden herzien.

Onze groep kan nog wel wat versterking gebruiken.

Reageren kan bij Henk Gieteling: hgieling@gmail.com

Dassenmonitor, vervolg

Foto's op deze beide pagina's van links naar rechts: samen een dassenburcht onderzoeken op sporen en andere tekenen van verblijf, hét boek van Jan Jaap Dirkmaat (oprichter van Das&Boom) over de das, een dassentunnel bij de Raalterweg, een dassenwiel: bos uit, weiland in en als laatste: ze graven wat af die beestjes!

Foto's: Henk Gieteling

Introductiecursus plantendeterminatie PWG

Veel mensen zullen het gevoel wel eens hebben gehad, welke plant is dat nou? Als beginner wordt een boek gepakt/aangeschaft waarin planten en hun namen staan. Een flora. Vaak is dat een plaatjesflora zoals dat heet. Een boek met plaatjes, een naam en een korte beschrijving. Een goed begin. De doorzetter komt er dan op een gegeven moment achter dat dat niet genoeg is en gaat op zoek naar een determinatieflora. Tijdens de introductiecursus planten determinatie komen de beginselen van het leren determineren aan bod.

Nieuwsgierig? Meld je dan aan voor de introductiecursus planten determineren in mei.

De korte cursus wordt gegeven door leden van de plantenwerkgroep IVN-KNNV. Na afloop ben je in staat om als beginner je weg te vinden in een flora. Daarna kun je je verder bekwamen tijdens de avonden van de Plantenwerkgroep.

Info en opgeven bij Jet Zengers, telefoon 06-44195328 of henriettezengers@tulp.nu

Kosten: € 15,00, inclusief cursusmap, koffie/thee en enthousiaste begeleiding.

Wanneer: 12 en 18 mei in cursuszaal Ulebelt van 19.30 tot 22.00 uur en 26 mei om 19.30 uur op een nader te bepalen plaats in de omgeving van Deventer.

Waar: Ulebelt, Maatmansweg 3, 7425 NC Deventer. Geef je snel op, er is plek voor maximaal 15 personen!

Bij de vorige determinatiecursus in 2016 werd hard gestudeerd. Daarbij werd ook het boek van Eggelte gebruikt.

Foto's: Mike Hirschler

Attentie:

Door alle perikelen rondom het Coronavirus gaan de eerstkomende tijd legio bijeenkomsten niet door. Wij moeten natuurlijk wel positief naar de toekomst blijven kijken. Daarom hieronder de data van enkele activiteiten waarvan we toch mogen hopen dat die wél doorgaan. Zet e.e.a. vast in de agenda, nadere info volgt via de nieuwsbrief of via aparte mailings.

Dinsdag 21 april, 20-22 uur: Natuurcafé

Zaterdag 25 april, 9-12 uur: Werkgroepenmarkt

Plaats van handelen: de Ulebelt.

Alle werkgroepen van IVN en KNNV presenteren zich deze ochtend. Je kan dan kennismaken met wat de groepen doen én met diegenen die ermee bezig zijn. Je kan je meteen opgeven voor activiteiten of gewoon even informatie inwinnen en later je plan trekken.

Excursies voor eigen leden en donateurs:

- 13 juni, ledenexcursie naar een militair oefenterrein bij Havelte
- 18 of 19 juli ledenexcursie naar een voedselbos bij Groesbeek

Excursies voor publiek:

- Zondag 3 mei, fietsexcursie langs oorlogsherinneringen rondom Deventer
- Zondag 7 juni, nieuwe natuur in het Zandwateringpark

En noteer vooral ook:

**Zaterdag 13 september,
ledendag IVN en KNNV**

Eerste-vrijdag-van-de-maand-wandelingen en andere activiteiten: zie de sites van IVN en KNNV in Deventer:

ivn.nl/afdeling/deventer

knnv.nl/deventer

Oproepen vanaf de zeepkist

In het Natuurcafé van 18 februari heeft Gerrit Jansen vanaf de zeepkist hulp gevraagd bij het monitoren van (de verspreiding van) hazelwormen in het Lankhorsterbos.

Ook heeft hij een oproep gedaan om hem te assisteren bij een inventarisatie van bijzondere plantensoorten in de waterbergingsgebieden van de Drents Overijsselse Delta.

Ter plekke hebben al diverse leden zich bij hem aangemeld. Wie ook mee wil doen: neem contact op met Gerrit Jansen: gerrit@a7s.nl

Nieuwe Natuurgidsenopleiding (NGO) start in 2021!

In 2021 willen we weer met een volgende NGO starten. Om in te kunnen schatten of we dit inderdaad moeten gaan doen moet eerst bekend zijn hoe de belangstelling is.

Zij die (wellicht) een NGO willen gaan volgen kunnen zich melden bij Jet Zengers,

henriettezengers@tulp.nu

Vraag svp ook na in je omgeving!

Nadere informatie wordt op een later tijdstip gegeven.

Een nieuwe IVN jeugdgroep?

Er zijn ideeën om weer een jeugdgroep op te richten, al dan niet in samenwerking met derden.

Zouden jouw (klein)kinderen het leuk vinden om minstens eenmaal per maand (en wellicht vaker) lekker buiten te zijn (ergens in het weekeinde)? Of heb je buurkinderen, neefjes, nichtjes, etc. die dit leuk zouden vinden? Laat het ons weten en stuur een mail naar het secretariaat van IVN Deventer: ivndeventer@gmail.com.

Reizen door de tijd uit de boswachtersblog van Kees Jas Westra, boswachter bij SBB in Overijssel

Als klein jochie vond ik het leuk om in het 80.000 Stratenboek te kijken. Wie kent het nog? Het boek lag bij praktisch iedere Nederlander in de auto, om de weg in een vreemde stad te vinden. Tegenwoordig heeft praktisch iedereen navigatie in de auto, op de fiets en tijdens de wandeling. Dankzij de smartphone hoeft je de weg niet meer kwijt te raken.

Tegelijk zit daar ook het gevaar; doordat je vertrouwt op je smartphone ben je naar mijn idee de richting eerder kwijt. Ik moest denken aan dat aloude stratenboek toen ik onlangs oude kaarten van de Zunasche Heide bekeek. In het kader van de werkzaamheden die binnenkort gaan starten, keek ik op een topografische kaart uit de jaren twintig. Honderd jaar geleden was het gebied nog een veengebied, nu veelal grasland, maar het leuke is dat je oude veldnamen, de typische routes van wegen e.d. allemaal nog terug kunt vinden op de kaarten van vandaag de dag.

De oudste gedetailleerde, topografische kaarten uit onze omgeving dateren uit het einde van de 18^e eeuw. De kaarten, waarvan je er tegenwoordig veel in boekvorm (een soort 6.000 Stratenboek) of op internet kunt bekijken, geven een prachtig beeld van de geschiedenis. Wanneer je een tijdreis aan de hand van kaarten maakt, krijg je een mooi beeld van de veranderingen in de jaren.

Van een dun bevolkt gebied met marken, heidevelden en kleine dorpen is het kaartbeeld veranderd in een dichter bevolkt gebied met veranderende gemeentegrenzen, bossen en grotere steden en meer infrastructuur. Een landschap vormt zich in de loop der eeuwen. Mensen hebben daar in heel veel gevallen invloed op gehad en zullen dat ook tot in lengte van dagen houden. Toch is het mooi dat herkenbare punten in ons landschap op de

kaart zichtbaar blijven.

Ik zou zeggen, probeer het eens: een tijdreis maken. Dat kan natuurlijk met het welbekende stratenboek maar ook van achter de computer via de website

www.topotijdreis.nl. Maar het is zeker zo leuk om met een oud kaartenboek of oude topografische kaart in het veld eens te bekijken wat er veranderd is en/of wat u nog terug kunt vinden.

Ik wens u een prettige reis door de tijd.

Erratum

In de laatste Natuurwijzer van 2019 (nr. 4) is in de gedrukte versie de indruk gewekt dat alle daar getoonde wantsen en libellen op de Gorsselse Heide te zien zouden zijn en/of daar gefotografeerd zijn. Dat is niet het geval. Frens heeft de redactie erop gewezen dat de volgende soorten elders zijn gefotografeerd: Bonte geelschild (Papenstraat, Deventer), Kleine tanglibel (riviertje de Worm, Kerkrade), Gewone bronlibel (Rode beek, Vlodrop), Beekrombout (Westerveldse plas, Zwolle).

NB: komt u feitelijke onjuistheden tegen, schroom niet om het te melden aan de redactie:

natuurwijzerdeventer@gmail.com

Hoogwater en de Muurbloem Gerrit Hendriksen

Ik was erg benieuwd of de Muurbloem op de Wellekade het hoge water zou overleven. Ja dus. Op 22 februari 2020 is het water weer wat gezakt en is deze foto gemaakt. Niet briljant, maar duidelijk te zien dat de Muurbloem er blijkbaar tegen kan. Uiteraard even kijken of de planten wel echt blijven leven natuurlijk, maar de vrees bestond dat ze eraf zouden 'eroderen' door het water. Er staan ongeveer 10 pollen met planten op de Wellekade waarvan er in ieder geval 2 onder water zijn verdwenen, maar daar dus tegen kunnen.

Samen kijken naar mooie natuurfoto's, voelen aan een kastanjebolster, ruiken aan peterselie en bieslook of proeven van aardbeien.

De werkgroep 'De Groene Visite' is een samenwerking van vrijwilligers van het Natuur Milieu Overijssel (NMO) en het IVN.

We gaan op bezoek bij dementerende ouderen, woonachtig in een van zorginstellingen in de gemeente Deventer. Deze mensen komen niet meer zoveel buiten, dus nemen wij de natuur mee naar binnen.

We versieren de tafel met allerlei herkenbare voorwerpen uit de natuur. De mensen komen vaak spontaan met verhalen of luisteren naar anderen. Ook hebben we altijd een traktatie. Bijvoorbeeld een aardbei, eigen gemaakte jam of appelmoes.

Herinneringen

Herinneringen aan eten uit eigen tuin en buitenspelen, zelf tolletjes maken van eikels en schaatsen komen naar voren. Dit leidt tot leuke, emotionele en grappige reacties en gesprekken.

In de herfst lag de tafel vol met blad in allerlei kleuren, eikels, kastanjes en natuurlijk paddenstoelen (van vilt!). "Op een grote paddenstoel, rood met witte stippen" werd uit volle borst gezongen.

Zelf leren we ook nog iedere keer. Zoals een bewoner ons vertelde: als de ganzen in V-formatie vliegen komt de vorst er aan.

Foto van een wintertafel: Karen Domela Nieuwenhuis

Op deze manier helpen wij met De Groene Visite deze ouderen zich leuke natuurervaringen te herinneren en er over te praten. Mede door het contact onderling ontstaat altijd weer een gezellige ontmoeting.

Winterthema

Voor het visitethema 'winter', medio februari gepland, liggen de houtjes en geitenwollen sokken klaar. Bij gebrek aan echte winterse omstandigheden gebruiken we foto's van sneeuw en ijs om de herinneringen aan koude winters op te roepen.

Voor meer informatie: zie de website van het NMO/groene visite:

<https://www.natuurenmilieuoverijssel.nl/project/de-groene-visite>

Voor meer informatie over onze lokale werkgroep:

kdomela@live.nl

Wist je dat? *Mike Hirschler*

Spinragdraden naar gewicht tot vijf keer sterker kunnen zijn dan staal en tot drie keer taaier dan kevlar? En dat een groot aantal spinnen helemaal geen web maakt, maar actief jaagt op prooien (ook andere spinnen) die in hun eigen web verstrikt raken?

de kruisspin, bekend om haar grote wielwebben.

Foto: wikimediacommons

Eind oktober vorig jaar heeft het gemeentebestuur van Deventer besloten dat Natuurinclusief Bouwen de nieuwe norm moet worden. 'Natuur' 'Inclusief' 'Bouwen'? Wasdah? Natuurinclusief Bouwen is het zodanig bouwen of renoveren van gebouwen, dat het van waarde is voor de natuur in de stad. Het heeft als doel om de biodiversiteit te behouden en te versterken. Dat kunnen nestkasten voor dieren of de aanleg van tuinen, daken of gevels zijn. Dit soort maatregelen komen bovenop eventueel al verplichte maatregelen. Als voorbeeld: indien een gebouw gerenoveerd wordt waarbij een aantal nestplekken

van Huismussen verloren gaan, moet dat sowieso – en in veelvoud – gecompenseerd worden. Dat was al een hele goede wettelijke maatregel die bij vele aannemers en woningcorporaties voor hoofdbreken heeft gezorgd, maar nu, zeker in Deventer, goed van de grond is gekomen. In feite is deze ontwikkeling de wegvoorbereider geweest om er nog een schepje bovenop te doen: het Natuurinclusief Bouwen. Als iets dergelijks met de Huismussen aan de orde is zal men er nu dus ook een sedumdak, vleermuiskasten etc. bij moeten maken. Dit biedt enorme kansen aangezien vele wijken op de schop gaan om van het gas af te komen of om veel energiezuiniger te worden. Aangezien elk project anders is zal overal maatwerk geleverd worden. In te renoveren stra-

Deventer Dagblad 15-08-1938

De waschknippen er uit, het nest er in.
Een gietelingenpaar kreeg eenigen tijd geleden zin in een nette, geriefelijke woning: een bakje, waarin waschknippen lagen. Het bakje hing op een bordesje van de woning van den heer C. aan de Mr. De Boerlaan.

De gietelingen wierpen de waschknippen er uit en nestelden zich huiselijk. Het vogelpaar heeft er thans vier welgeschapen jongen, 10 dagen oud.

De huisbaas, dierenvriend, komt niet om de huur en laat de vogels hun gang gaan.

ten met amper groen en veel auto's is het zinloos om bij elke te renoveren woning huismusnestkasten aan te brengen. Bij nieuw te bouwen wijken met groenstroken zullen die groenstroken uit streekeigen soorten moeten bestaan die natuurvriendelijk beheerd worden. Kortom er komen vast nog aardig wat hoofdbreken aan maar het is een hele positieve ontwikkeling. "Vroeger" hadden veel tuinen een gazonnetje en struiken. Ideaal voor merels. Iedereen in de stad kon in het voorjaar Merels horen zingen. Nu zijn veel tuinen betegeld en staan er wat plantenpotten. Daar heeft een Merel niets meer te zoeken. Indien het Natuurinclusief Bouwen goed gaat lopen kun je geen raam meer open laten staan!

ONTWERP, ADVIES EN AANLEG VAN NATUURRIJKE TUINEN EN SPEELPLEKKEN

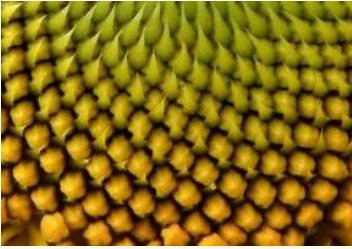
WWW.TUINENVLINDER.NL

INFO@TUINENVLINDER.NL

TUIN EN VLINDER
VAN SPEELTUIN TOT VLINDERTUIN

Raadselplaatje *Mike Hirschler*

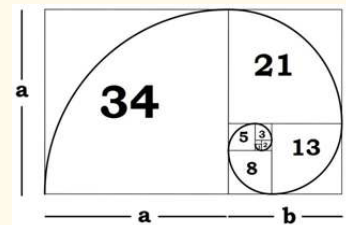
Ja, inderdaad, wat je ziet is een stukje van een zonnebloem. Maar dat is niet alles. Wat je ook ziet is de zgn. 'gulden snede'. De gulden snede wordt de perfecte verhouding genoemd die

bijna overal terug te vinden is en waardoor een mooi beeld ontstaat: in de natuur (o.a. bij schelpen en bij planten), de architectuur, op schilderijen, muziek en bij/in het menselijk lichaam. Het schijnt dat als je als schilder of fotograaf de juiste verhoudingen hanteert, dat iedereen je werk meteen mooi vindt. Het zit dus overal in en om ons heen, terwijl we het niet of nauwelijks opmerken. Al sinds de oudheid noemen kunstenaars dit 'het geheim van de 'Goddelijke verhouding'. Michelangelo kende het en gebruikte het in zijn werken, evenals Leonardo da Vinci en bijvoorbeeld Salvador Dali. Het is een van de meest fundamentele zaken in de kunst en de fotografie, omdat het je helpt de juiste compositie van je beelden te verkrijgen.

Op Nemokennislink.nl en wikipedia vond ik het volgende: "De gulden snede is een stukje eeuwenoude raadselachtige wiskunde. Het getal geeft een speciale verhouding van lijnstukken aan: stel dat je twee lijnen hebt van lengte a en b , dan voldoen deze aan de gulden snede als de gezamenlijke lengte van de lijnen zich verhoudt tot a op dezelfde manier als a zich verhoudt tot b . Met andere woorden: als $(a+b)/a$ gelijk is aan a/b , dan is de uitkomst van die breuk (bij benadering 1,62), precies de gulden snede. De verhouding geeft de gulden snede haar Engelse naam: *The Golden Ratio*, de gouden verhouding. De Griekse wijsgeer Euclides beschreef dit fenomeen, maar men gebruikte de gulden snede waarschijnlijk al eerder. De oude Egyptenaren bouwden hun piramides op basis van de gulden snede. Ook in het Parthenon in Athene, kan je het terugvinden.

Fibonacci

In 1202 publiceerde Leonardo Fibonacci een bijzondere rij getallen: elk getal van de rij (behalve de eerste twee) is gelijk aan de som van de twee voorgaande getallen. $(0+1=1)$ $(1+1=2)$ $(1+2=3)$ $(2+3=5)$ $(3+5=8)$ $(5+8=13)$ $(8+13=21)$ enz.. Dat levert de volgende rij getallen op: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, enzovoorts. De Fibonacci-reeks vormt de rekenkundige basis voor de *gulden snede*.

Een prachtig filmpje dat de Fibonaccispiraal illustreert is te vinden op: <https://bit.ly/37TTsde>

In de natuur

De Fibonacci-reeks komt in de natuur op allerlei onverwachte plaatsen voor. Als je bijvoorbeeld goed kijkt naar de verdeling van de zonnebloemzaden in een zonnebloem, kun je spiralen zien waarvan sommige met de klok mee draaien en sommige tegen de klok in lopen. De grootte van de zonnebloem bepaalt het aantal spiralen. Meestal tel je 34 spiralen die de ene kant op wijzen en 55 die de andere kant op wijzen. Bestudeer eens een bloemkool van de bovenkant. Als je goed kijkt, kun je hier ook een spiralenpatroon zien (meestal 5 met de klok mee en 8 tegen de klok in). Ook de rangschikking van blaadjes rond de stengel van een plant volgt vaak de beroemde reeks.

De wetenschap heeft nog geen goede verklaring waarom de Fibonacci-reeks en gulden snede zo vaak bij planten en bloemen voorkomen. Eén van de verklaringen is dat deze verhoudingen de efficiëntste manier zijn om te groeien: met de minste energie zo groot mogelijk worden."

Nieuw raadselplaatje →

Wat is hier aan de hand?

Stuur je oplossing naar :

natuurwijzerdeventer@gmail.com

Sluitingsdatum volgende kopij:
1 juni 2020

